

Кримінальне право та кримінологія

УДК 378.016:343.9+340.116

Чевгуз Віктор Степанович

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри державно-правових і гуманітарних наук

Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського

Chevguz Viktor

Candidate of Law,

Associate Professor Department of Public Law and Humanities

Tavrichesky National University named after V. I. Vernadsky

ORCID: 0009-0004-6597-9325

ВИКЛАДАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН

TEACHING IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF CRIMINAL-LEGAL DISCIPLINES

***Анотація.** Вступ. Сучасні процеси цифровізації та глобалізації стають рушійною силою у розвитку системи освіти та відкривають нові можливості для нововведень. Виникає потреба в уніфікації, тобто виробленні єдиних вимог до системи підготовки фахівців у закладах вищої освіти. Українська вища школа має тривалу історію існування, потужний арсенал для розвитку та модернізації. Викладання кримінально-правових дисциплін має свою специфіку та потребує особливого підходу з урахуванням сучасних тенденцій та практичної орієнтації. Розроблена нормативно-правова база дозволяє реалізовувати освітній процес та здійснювати викладання кримінально-правових дисциплін на юридичних факультетах з використанням компетентнісного підходу, а також на основі особистісноорієнтованого навчання та посилення*

інтерактивності. Нині здобувачі освіти повинні не засвоювати та відтворювати навчальний матеріал, а здобувати знання та вміти ними користуватися в різних ситуаціях. Постає необхідність у більш детальному розгляді особливостей викладання кримінально-правових дисциплін в процесі здобуття юридичної освіти та опанування спеціальності «Право».

Мета. Метою дослідження є розкриття концептуальних підходів до викладання кримінально-правових дисциплін в царині організації освітнього процесу закладів вищої освіти (ЗВО).

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правове забезпечення освітнього процесу вищої школи; 2) праці українських та зарубіжних авторів, які мають науково-практичні дослідження в напрямі здійснення підготовки фахівців правової спеціальності.

У представленому дослідженні використано наукові методи: теоретичного узагальнення науково-методичної літератури (для аналізу та характеристики специфіки реалізації освітнього процесу і системи викладання кримінально-правових дисциплін), синтезу та обґрунтування (для формулювання нових ідей та пропозицій щодо удосконалення форм і методів викладання кримінально-правових дисциплін у сучасному контексті функціонування закладів вищої освіти), узагальнення результатів (для формулювання висновків), прогнозування (для визначення наслідків запропонованих нововведень).

Результати. У науковій статті розглянуто особливості започаткування кримінально-правової системи підготовки у провідних закладах освіти на теренах сучасної України. Визначено специфіку функціонування системи викладання кримінально-правових дисциплін в провідних країнах Європи та Америки. Проаналізовано особливості методики викладання, основні підходи до вивчення кримінально-правових

дисциплін в закладах вищої освіти України. Встановлено, що вивчення кримінально-правових дисциплін є практикоорієнтованим, а також відбувається на основі компетентнісного підходу з використанням традиційних та інтерактивних методів і технологій. Розглянуто основні компетентності, які формуються в процесі викладання кримінально-правових дисциплін. Нині важливим завданням методики викладання кримінально-правових дисциплін є не передача знань та репродуктивне відтворення засвоєного матеріалу, а вміння застосовувати знання в практичній діяльності, здатність проводити кримінально-аналітичну роботу, правову оцінку дій тощо.

Перспективи. У подальших наукових дослідженнях пропонується більш детально розглянути особливості компетентнісного підходу та специфіку застосування цифрових освітніх технологій для підвищення інтерактивності у викладанні кримінально-правових дисциплін на різних рівнях вищої освіти. Це надасть можливість удосконалити методику викладання кримінально-правових дисциплін та організацію освітнього процесу підготовки фахівців юридичної освіти.

Ключові слова: методика викладання, кримінально-правові дисципліни, освітній процес, заклади вищої освіти, інтерактивні методи, компетентнісний підхід.

Summary. *Introduction. Modern processes of digitalization and globalization are becoming a driving force in the development of the education system and opening up new opportunities for innovation. There is a need for unification, i.e., the development of uniform requirements for the system of training specialists in higher education institutions. Ukrainian higher education has a long history and a powerful arsenal for development and modernization. The teaching of criminal law disciplines has its own specifics and requires a special approach, taking into account modern trends and practical orientation.*

The developed regulatory framework allows for the implementation of the educational process and the teaching of criminal law disciplines at law faculties using a competency-based approach, as well as on the basis of person-oriented learning and increased interactivity. Nowadays, students should not just memorize and reproduce educational material, but acquire knowledge and be able to use it in different situations. There is a need for a more detailed consideration of the specifics of teaching criminal law disciplines in the process of obtaining a legal education and mastering the specialty «Law».

Purpose. The purpose of the study is to reveal conceptual approaches to teaching criminal law disciplines in the field of organizing the educational process in higher education institutions.

Materials and methods. The research materials include: 1) regulatory and legal support for the educational process in higher education; 2) works by Ukrainian and foreign authors who have conducted scientific and practical research in the field of training specialists in legal professions.

The study uses the following scientific methods: theoretical generalization of scientific and methodological literature (to analyze and characterize the specifics of the educational process and the system of teaching criminal law disciplines), synthesis and justification (for the formulation of new ideas and proposals for improving the forms and methods of teaching criminal law disciplines in the modern context of higher education institutions), generalization of results (for the formulation of conclusions), forecasting (for determining the consequences of the proposed innovations).

Results. This scientific article examines the peculiarities of establishing a criminal law training system in leading educational institutions in modern Ukraine. It identifies the specifics of the functioning of the system of teaching criminal law disciplines in leading European and American countries. The peculiarities of teaching methods and the main approaches to the study of criminal law disciplines in higher education institutions in Ukraine are

analyzed. It has been established that the study of criminal law disciplines is practice-oriented and is based on a competency-based approach using traditional and interactive methods and technologies. The main competencies that are formed in the process of teaching criminal law disciplines are considered. Currently, an important task of the methodology of teaching criminal law disciplines is not the transfer of knowledge and reproductive reproduction of the material learned, but the ability to apply knowledge in practical activities, the ability to conduct criminal analytical work, legal assessment of actions.

Discussion. Further research should examine in greater detail the features of the competency-based approach and the specifics of applying digital educational technologies to enhance interactivity in teaching criminal law disciplines at various levels of higher education. This will provide an opportunity to improve the methodology of teaching criminal law disciplines and the organization of the educational process for training legal professionals.

Key words: *teaching methodology, criminal law disciplines, educational process, higher education institutions, interactive methods, competency-based approach.*

Постановка проблеми. Інтенсифікація процесів цифровізації, глобалізації та уніфікації розкриває нові можливості для модернізації освітнього процесу, його раціонального планування, функціонування й розвитку з урахуванням міжнародних вимог, можливістю адаптації українських підходів до європейського рівня. Водночас сучасна вища освіта володіє потужним досвідом підвищення ефективності практичної реалізації освітнього процесу. Стандарти вищої освіти визначають вимоги до єдиного державного кваліфікаційного іспиту та кваліфікаційної роботи на різних ступенях вищої освіти з урахуванням умов невизначеності, здійснення досліджень та впровадження інновацій, а тому особливої

значущості набуває дотримання академічної доброчесності. Освітні програми та навчальні плани закладів вищої освіти визначають обсяг навчального навантаження, регламентують терміни навчання, їх змістовні компоненти та професійні компетентності. Методичне й дидактичне обґрунтування має відповідати сучасним запитам здобувачів освіти усіх рівнів вищої школи.

Однак, існує низка суперечностей між вимогами стандартів вищої освіти та підходами до побудови індивідуальних освітніх траєкторій за запитами студентів, до організації їх групової роботи в аудиторії, до змін в нормативно-правовій базі, що вимагають пошуку нових підходів в організації освітньої діяльності. Особливе місце, в діяльності закладів вищої освіти, посідає підготовка фахівців та методика викладання кримінально-правих дисциплін, оскільки правова освіта є запорукою успіху в сучасному світі. Постає необхідність визначення ролі та місця основних аспектів викладання кримінально-правових дисциплін в закладах вищої освіти, що дозволяють підготувати фахівців з високим рівнем правової свідомості, культури та оцінки кримінально-правових діянь. Тому виникає потреба в системній розробці та систематичному оновленні робочих навчальних програм, силабусів та методичного забезпечення до викладання кримінально-правових дисциплін. Не менш значимим є пошук і застосування найбільш дієвих, ефективних форм та методів організації освітньої діяльності студентів, застосування компетентнісного підходу, оновлення змісту навчальних дисциплін кримінально-правового спрямування в національному та міжнародному контексті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових працях Васильківської І. П. [2], Кучерявенко М. П. [6], Дорошенко Л. М. [5] розглядаються особливості викладання кримінально-правових дисциплін в закладах вищої освіти України. Автори Шмельова А., Кірюхіна М. [8] висвітлюють особливості методів викладання правових дисциплін. У

працях Юсупова В. В. [9] розглянуто історичний аспект розвитку криміналістики в закладах вищої освіти України. У наукових дослідженнях Господаренко В. М. [4] проаналізовано аспекти кримінально-правового викладання в європейських закладах вищої освіти. Роботи Полякова А. О. [7] висвітлюють правове регулювання викладання кримінально-правових дисциплін в американській вищій школі. Дослідники наукової думки Бобкова А. Г., Серебрякова Ю. О., Липницька Є. О., Новошицька В. І., Легкодух І. О. [1] проаналізували особливості викладання кримінально-правових дисциплін в умовах дистанційного та змішаного навчання.

Метою статті є розкриття концептуальних підходів до викладання кримінально-правових дисциплін в царині організації освітнього процесу закладів вищої освіти (ЗВО).

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правове забезпечення освітнього процесу вищої школи; 2) праці українських та зарубіжних авторів, які мають науково-практичні дослідження в напрямі здійснення підготовки фахівців правової спеціальності.

У представленому дослідженні використано наукові методи: теоретичного узагальнення науково-методичної літератури (для аналізу та характеристики специфіки реалізації освітнього процесу і системи викладання кримінально-правових дисциплін), синтезу та обґрунтування (для формулювання нових ідей та пропозицій щодо удосконалення форм і методів викладання кримінально-правових дисциплін у сучасному контексті функціонування закладів вищої освіти), узагальнення результатів (для формулювання висновків), прогнозування (для визначення наслідків запропонованих нововведень).

Виклад основного матеріалу. Викладання кримінального права відбувалось в провідних українських університетах у XIX – на початку XX

століття. У Імператорському Харківському університеті, заснованому 1804 року, (нині – Національний юридичний університет України імені Ярослава Мудрого) було організовано криміналістичний семінар – науковий гурток студентів юридичного факультету, який сприяв поглибленню знань з кримінального права та підготовці студентів до практичної правової діяльності. Юридичні факультети були запроваджені також в Львівському національному університеті імені Івана Франка з 1784 року, Імператорському університеті Святого Володимира з 1835 року (нині – Київський національний університет імені Тараса Шевченка), у Рішельєвському ліцеї (нині – Національний університет «Одеська юридична академія») з 1847 року [9, с. 16].

Набутий досвід викладання кримінально-правових дисциплін став фундаментом для подальшого удосконалення підготовки фахівців визначеного профілю. Правове регулювання викладання кримінально-правових дисциплін в провідних країнах світу, наприклад, в країнах Європейського Союзу, базується на автономії закладів вищої освіти в розробці освітніх програм, навчальних планів, які можуть удосконалювати загальні стандарти викладання відповідних дисциплін. Водночас європейські університети ефективно використовують такі методи викладання як сократівський (класичний підхід до опитування у вигляді запитань через серію діалогів та мінімалізацію використання лекцій), а також лекційний метод (є найстарішим та побудований на основі міжособистісної взаємодії викладача та студентів), кейс-стаді (базується на аналізі рішень судових інстанцій), змагальний метод (має прагматичне призначення, оскільки сприяє відпрацювання студентами технології складання різних документів у кримінально-правовій базі), групових дискусій (ґрунтується на визначенні проблеми на пошуку конструктивних шляхів рішення, де студенти можуть генерувати власні ідеї, проявляти лідерські якості), кооперативний метод (навчання на основі співпраці),

клінічний метод (первинне консультування в кримінально-правових аспектах, моделювання конкретних ситуацій) [7, с. 21-23].

Американський підхід до викладання кримінально-правових дисциплін є практикоорієнтованим. Тобто лекції в класичному розумінні відсутні, але викладачі влаштовують розгляд змодельованих або реальних судових справ, а студенти в процесі підготовки презентують інсценування судового процесу. Оцінювання рівня навчальних досягнень відбувається виключно завдяки письмовому іспиту, а самі результати не розголошуються [4, с. 277].

Викладання кримінально-правових дисциплін в українських університетах відбувається завдяки проведенню лекцій, семінарських занять, організації самостійної роботи студентів. Здобувачі освіти засвоюють правила роботи з нормативно-правовими документами, розвивають вміння застосовувати здобуті знання в практичній роботі, осмислюють сутність кримінально-правових інститутів, вивчають об'єктивні закономірності їх розвитку, зміст криміналістики та права, засвоюють правові норми та їх значення, розвивають вміння застосовувати їх в конкретних ситуаціях, набувають досвіду науково-дослідної роботи в кримінально-правовому напрямі. Для організації відповідної освітньої діяльності студентів використовуються різноманітні завдання: запитання та аналіз відповідей, творче опрацювання навчального та нормативно-правового матеріалу, вирішення конкретних кримінально-правових ситуацій, виконання тестів з різними типами запитань, складання і конструювання схем і таблиць, розгадування кросвордів, юридичних задач, підготовка наукових доповідей [2, с. 213].

Сучасні тенденції у викладанні кримінально-правових дисциплін базуються на особистісноорієнтованому підході з використанням інтерактивних методів, де ключова роль в освітньому процесі належить особистості здобувача та діяльній основі навчання. Класичні методи

передбачають пасивну роль студентів, які засвоюють навчальну інформацію та відтворюють її, тобто переважає репродуктивне відтворення інформації. Інтерактивність передбачає взаємодію в процесі навчання (студентів між собою та з викладачем), де пріоритетною стає самостійна, дослідницька діяльність студентів, які є активними учасниками освітнього процесу. Тому переважають такі інтерактивні методи як ділові та рольові ігри, тренінги, проблемні ситуації тощо. Опрацювання статистичних даних, фактів та цифр формує потребу в дотриманні правил поведінки в умовах правової держави. Активно також використовуються такі проблемні методи як мозковий штурм, круглий стіл, дискусії тощо [3, с. 6]. Також використовуються колоквиуми – навчальні заняття, які проводяться задля перевірки та оцінювання знань студентів. Це може бути усне індивідуальне чи групове опитування. Цікавими та популярними є тренінги, робота малими групами, майстер-класи. Інтерактивні заняття передбачають співпрацю учасників освітнього процесу, активну діалогізацію та зміну ролі самого викладача, який координує освітню діяльність студентів, консультує їх. Основними перевагами інтерактивного навчання є розвиток мотивації до пізнавальної діяльності студентів, формування професійних та комунікативних навичок, підвищення рівня оволодіння сучасними технічними засобами навчання тощо [8]. Застосування інтерактивних технологій сприяє формуванню в студентів пізнавального інтересу, оптимальному здобуттю знань та їх засвоєнню, розвитку самостійності та удосконаленню інтелектуального потенціалу, формуванню навичок командної роботи, толерантності, міжособистісної взаємодії, формуванню не лише професійних, а й життєвих навичок [5, с. 132].

Завдяки підбору ефективних методів організації освітньої діяльності студентів у процесі викладання кримінально-правових дисциплін відбувається формування загальних компетентностей на основі здобуття

професійних знань та формування вмінь ними оперувати. Серед загальних компетентностей можна виокремити здатність абстрактно мислити, аналізувати кримінально-правову методологію, надавати кримінально-правову характеристику, здатність спілкуватися державною мовою та вміння логічно й правильно висловлюватись з кримінального права, діяти відповідально з урахуванням громадянських зобов'язань, юридично правильно кваліфікувати факти та обставини. Серед професійних компетентностей виокремлюють здатність здійснювати професійну діяльність у відповідності до законодавства, вміння юридично правильно кваліфікувати факти та обставини, здатність забезпечувати законність, порядок та сумлінно виконувати свої посадові обов'язки, осмислення необхідності відстоювання честі та гідності людини, захисту прав громадян, вміння тлумачити нормативно-правові акти, формулювати ґрунтовні юридичні висновки тощо [7, с. 1-2].

Сучасні виклики в умовах українських реалій створюють специфічні умови, за яких навчання студентів відбувається у змішаному форматі, а тому оволодіння високим рівнем цифрової грамотності усіх учасників освітнього процесу є запорукою успішного здобуття юридичної освіти. Водночас виникають певні труднощі: розосередженість уваги та зниження рівня активності. Забезпечити підвищення концентрації уваги студентами у процесі викладання кримінально-правових дисциплін, за умов змішаного навчання, допомагає компетентісно-орієнтований підхід, фрагментування інформації, поетапність та структурування занять, застосування інтерактивних методів, що позитивно впливає на всі напрями освітньої діяльності [1, с. 93].

Підвищити рівень пізнавальної активності майбутніх юристів можна шляхом застосування сучасних цифрових освітніх технологій, організації ефективної взаємодії в хмарному середовищі, що дозволяє розміщувати одночасно завдання та нормативно-правові акти, спільно редагувати

документи, розробляти та використовувати якісну візуалізацію, а також організовувати ефективний зворотній зв'язок, одночасно взаємодіяти з великою групою студентів, які мають різний рівень підготовки [1, с. 95].

Для удосконалення викладання кримінально-правових дисциплін доречно систематично організовувати здобуття знань студентами шляхом читання наукової та фахової літератури, електронних офіційних джерел, орієнтації на потреби та запити здобувачів освіти, підвищення їх самостійності в освітній діяльності, організації інтерактивної взаємодії, підвищення рівня цифрової грамотності усіх учасників освітнього процесу [6, с. 36].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, викладання кримінально-правових дисциплін в закладах вищої освіти має свою специфіку та ґрунтується на наявній нормативно-правовій базі та розробленому навчально-методичному забезпеченні. Для ефективної реалізації методики викладання кримінально-правових дисциплін важливе значення має застосування компетентнісного підходу, що дозволяє забезпечити формування загальних та професійних компетентностей у студентів на різних рівнях вищої освіти. Засобами досягнення бажаного результату є організація інтерактивного навчання, в основі якого покладено діалогізацію та різнобічну взаємодію між всіма учасниками освітнього процесу. Відповідно студенти стають не пасивними слухачами, а активними здобувачами знань, а система викладання спрямовується на їх самостійність, вміння працювати командою, де якісно змінюється призначення самого викладача, який координує роботу студентів. Виклики сьогодення якісно змінюють освітнє середовище, а відтак поширеними стали дистанційний та змішаний формати навчання. За цих обставин особливої актуальної набувають сучасні цифрові освітні технології, які за правильного використання, тільки підвищують рівень інтерактивності студентів.

В подальших наукових розвідках пропонується зосередити увагу саме на цифрових технологіях в системі викладання кримінально-правових дисциплін, застосуванні в практичній діяльності електронних правових баз даних для удосконалення реалізації компетентнісного підходу. Це надасть можливість підвищити ефективність методики та організації освітнього процесу підготовки фахівців юридичної освіти.

Література

1. Бобкова А. Г., Серебрякова Ю. О., Липницька Є. О., Новошицька В. І., Легкодух І. О. Викладання дисциплін господарсько-правового циклу в умовах дистанційного та змішаного навчання. *Правовий часопис Донбасу*. 2024. № 1. С. 90-101. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppd_2024_1_19 (дата звернення 03.09.2025).
2. Васильківська І. П. Особливості вивчення дисциплін кримінально-правового циклу у Київському національному економічному університеті імені Вадима Гетьмана. *Правове регулювання економіки*. 2013. Вип. 13. С. 212-215. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pre_2013_13_44 (дата звернення 19.08.2025).
3. Вдовічен В. А., Вдовічена Л. І., Меленко О. В. Методика викладання правничих дисциплін: навчально-методичний посібник. Чернівці: Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 2022. 144 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1E3wrro8o57moB4NhU7ZG6MuzC8qtGR6V/view?usp=sharing> (дата звернення 04.09.2025).
4. Господаренко В. М. Особливості викладання державної кримінально-правової політики США в американських університетах. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2022. Вип. 2. С. 271-283.

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2022_2_24 (дата звернення 29.08.2025)

5. Дорошенко Л. М. Сучасні інноваційні методики викладання навчальних дисциплін господарсько-правового блоку: виклики в умовах реформи юридичної освіти та дистанційного навчання. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2024. № 1. С. 129-139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prchd_2024_1_16 (дата звернення 01.09.2025)

6. Кучерявенко М. П. Системні підходи до викладання податково-правових дисциплін. *Право України*. 2024. № 4. С. 33-40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2024_4_6 (дата звернення 03.09.2025)

7. Поляков А. О. Порівняльний аналіз правового регулювання методики викладання кримінально-правових дисциплін у Європейському Союзі. *Збірник наукових праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди «Право»*. 2023. Вип. 38. С. 18-26. DOI: <https://doi.org/10.34142/23121661.2023.38.02> Робоча програма навчальної дисципліни «Кримінально-правова кваліфікація» / Харченко В. Б., Житний О. О., Терещук С. С. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. 2024. 24 с. URL: https://drive.google.com/file/d/1O6gu_9iODUFpFjKEhS6saU_Vxs5AsOUY/view?usp=sharing (дата звернення 30.08.2025).

8. Шмельова А., Кірюхіна М. Особливості сучасних методів викладання правових дисциплін в магістратурі закладів вищої освіти України. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія: Педагогіка*. 2018. Вип. 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/adupped_2018_5_27 (дата звернення 03.09.2025).

9. Юсупов В. В. Криміналістика в освітньому процесі закладів вищої освіти України: історичні аспекти. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 2 (111). С. 15-22. URL: <https://lawscience.com.ua/uk/journals/tom-24-2-2019/kriminalistika-v->

osvitnomu-protsesi-zakladiv-vishchoyi-osviti-ukrayini-istorichni-aspekti (дата звернення 03.09.2025).

References

1. Bobkova, A. H., Serebriakova, Yu. O., Lypnytska, Ye. O., Novoshytska, V. I., Lehkodukh, I. O. (2024) Vykladannia dystsyplin hospodarsko-pravovoho tsyклу v umovakh dystantsiinoho ta zmishanoho navchannia [Teaching economic and legal disciplines in distance and blended learning environments]. *Pravovyi chasopys Donbasu*. № 1. S. 90-101. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppd_2024_1_19 [in Ukrainian].
2. Vasylykivska, I. P. (2013) Osoblyvosti vyvchennia dystsyplin kryminalno-pravovoho tsyклу u Kyivskomu natsionalnomu ekonomichnomu universyteti imeni Vadyma Hetmana [Features of studying criminal law disciplines at Vadym Hetman Kyiv National Economic University]. *Pravove rehuliuvannia ekonomiky*. Vyp. 13. S. 212-215. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pre_2013_13_44 [in Ukrainian].
3. Vdovichen, V. A., Vdovichena, L. I., Melenko, O. V (2022) Metodyka vykladannia pravnych dystsyplin: navchalno-metodychnyi posibnyk. [Methods of teaching legal disciplines: teaching and methodological guide]. Chernivtsi: Chernivetskyi natsionalnyi universytet im. Yu. Fedkovycha. 144 s. Retrieved from: <https://drive.google.com/file/d/1E3wrro8o57moB4HhU7ZG6MuzC8qtGR6V/view?usp=sharing> [in Ukrainian].
4. Hospodarenko, V. M. (2022) Osoblyvosti vykladannia derzhavnoi kryminalno-pravovoi polityky SShA v amerykanskykh universytetakh [Features of teaching US criminal law policy at American universities]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E. O. Didorenka*. Vyp.2. S. 271–283. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2022_2_24 [in Ukrainian].

5. Doroshenko, L. M. (2024) Suchasni innovatsiini metodyky vykladannia navchalnykh dystsyplin hospodarsko-pravovoho bloku: vyklyky v umovakh reformy yurydychnoi osvity ta dystantsiinoho navchannia [Modern innovative methods of teaching economic and legal disciplines: challenges in the context of legal education reform and distance learning]. *Pravnychyi chasopys Donetskoho natsionalnogo universytetu imeni Vasylia Stusa*. № 1. S. 129–139. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prchd_2024_1_16 [in Ukrainian].

6. Kucheriavenko, M. P. (2024) Systemni pidkhody do vykladannia podatkovopravovykh dystsyplin [Systematic approaches to teaching tax and legal disciplines]. *Pravo Ukrainy*. № 4. S. 33-40. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2024_4_6 [in Ukrainian].

7. Poliakov, A. O. (2023) Porivnialnyi analiz pravovoho rehuliuвання metodyky vykladannia kryminalno-pravovykh dystsyplin u Yevropeiskomu Soiuzi [Comparative analysis of legal regulation of teaching methods for criminal law disciplines in the European Union]. *Zbirnyk naukovykh prats KhNPU imeni H. S. Skovorody «Pravo»*. Vyp. 38. S. 18–26. Retrieved from: <https://doi.org/10.34142/23121661.2023.38.02> [in Ukrainian].

8. Shmelova, A., Kiriukhina, M. (2018) Osoblyvosti suchasnykh metodiv vykladannia pravovykh dystsyplin v mahistraturi zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy [Features of modern methods of teaching legal disciplines in master's programs at higher education institutions in Ukraine]. *Adaptyvne upravlinnia: teoriia i praktyka. Serii: Pedahohika*. Vyp. 5. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/adupped_2018_5_27 [in Ukrainian].

9. Yusupov, V. V. (2019) Kryminalistyka v osvitnomu protsesi zakladiv vyshchoi osvity Ukrainy: istorychni aspekty [Criminalistics in the educational process of higher education institutions in Ukraine: historical aspects] *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*. №2 (111). S. 15-22. Retrieved from: <https://lawscience.com.ua/uk/journals/tom-24-2-2019/kriminalistika-v->

osvitnomu-protsesi-zakladiv-vishchoyi-osviti-ukrayini-istorichni-aspekti [in
Ukrainian].